

Gerald A. Cohen: *Iluze liberální spravedlnosti*

Praha, Filosofie 2006, 182 s.

Soubor textů jednoho z nejvýznamnějších současných myslitelů, profesora na Oxfordské univerzitě a hlavního představitele analytického socialismu Geralda A. Cohena, se soustředí na otázky *rovnosti a spravedlnosti* a jejich význam pro uspořádání současné společnosti. Závažnost Cohenovy knihy spočívá ve vícero bodech. Předně, svazek představuje v českém jazyce první knižní publikaci zmíněného myšlenkového proudu, který patří mezi hlavní směry soudobé sociální teorie; zaplnění této mezery v českém intelektuálním prostředí v tomto smyslu indikuje, že ideologicky motivované vytěsnění – podmíněné před rokem 1989 nároky režimu a poté nedostatečně reflektovanou proměnou v politicky relevantních očekáváních – je snad překonáno. Dále jsou zde představeny a velmi precizně zdůvodněny hlavní námitky a konceptuální návrhy vůči liberálnímu pojetí práv. Zároveň kniha zrcadlí soudobý myšlenkový posun analytické filosofie směrem k řešení normativních otázek. Jednotlivé Cohenovy studie vykreslují jak motivace tohoto konceptuálního posunu, tak strukturu a význam klíčových normativních nároků.

Ústředním bodem Cohenova výkladu je odmítnutí liberální víry v dostatečnost politického řešení sociálních otázek a dosahování spravedlnosti. Cohen zde velmi jasně zdůvodňuje, že kromě řešení otázek „základní struktury“ (tedy ve sféře hospodářských a právně donucovacích struktur) je zapotřebí zaměřit se i na změnu v sociálním „étosu“, v postojích lidí, které se odehrávají v každodenním životě. Vzhledem k tomu, že individuální volby nejsou jen derivátem dobře nastavených pravidel v rámci základní struktury společnosti, vyžaduje žádoucí společenské uspořádání jak spravedlivá pravidla, tak spravedlivé volby. Společnost nelze změnit beze změny v konvencích jednání lidí.

Obsahové jádro knihy tvoří pět kapitol, které pregnančně odrážejí jak vnitřní stavbu

Cohenovy současné argumentace, tak důvody, proč dosud zastával určité názory a proč je nyní musí částečně reformulovat. Nadto kniha obsahuje velmi zasvěceně a formulačně precizní představení hlavních souřadnic Cohenova myšlení, pocházející z pera M. Hrubce, a dále Cohenovo výrazně autobiografické pojednání, v němž je argumentační zaměření knihy zasazeno i do sociálněhistorického rámce. Zkušenosti se světem reálně existujícího socialismu v Československu totiž hrály v Cohenově názorovém vývoji významnou roli a vedly jej ke kritice diktatur sovětského typu. V teoreticky zaměřených knihách se podobné autobiografické odkazy vyskytují zřídka; v tomto případě je výsledek vskutku velmi vydařený.

Ve stati *Je možné dosáhnout rovnosti a pospolitosti?* Cohen vychází z paralely mezi hodnotovým založením jednání v prostředí malé sociální skupiny a normativními nároky vlastními širšímu společenskému rámci, a nastiňuje tak základní orientace, které by měly platit v mezilidských vztazích. V textu s názvem *Rovnost od faktu k normě* pak vysvětluje, proč se v dnešním zdůvodnění rovnosti ukazuje citlivost vůči morálním otázkám jako zcela nezbytná. Další dvě kapitoly, teoreticky asi nejnáročnější, *Spravedlnost, podněty a sobectví* a *Kde je třeba jednat: v oblasti distributivní spravedlnosti*, jsou věnovány kritice liberálního pojetí rovnosti a spravedlnosti, ztělesněného zejména v díle Johna Rawlse. Cohen zde ukazuje vnitřní rozpory, spojené s koncepcí spravedlnosti, která by do sebe chtěla pojmut velkú nerovnost mezi lidmi a lidské sobectví. Zároveň ukazuje, že účinné nastolení rovnosti vyžaduje – kromě proměn v ekonomické struktuře – také proměny v cítění, v hodnoceních a motivacích lidí. Závěrečná kapitola s názvem *Svoboda a peníze* pak – v pomyslné aplikaci normativních nároků na současnou společnost – velmi pečlivě zdůvodňuje tezi, že chudoba s sebou přináší nedostatek svobody.

Přestože tedy Cohen ví, že společenské procesy nemají své automatické vyústění do stavu dosažené spravedlnosti, trvá na tom,